

4. **Донець Л. І.** Економічні ризики та методи їх вимірювання : Навчальний посібник / Л. І. Донець. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.

5. **Климчук М. М.** Бізнес-процеси: еволюція, сутність, класифікація та бізнес-моделювання / М. М. Климчук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, 2010. – Вип. IV (40). – Економічні науки. – С. 22 – 28.

6. **Климчук М. М.** Методичні підходи до оцінки важливості бізнес-процесів підприємств альтернативної енергетики / М. М. Климчук // Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. – Вип. 4 (58) 2011. – С. 177.

7. **Климчук М. М.** Розвиток ринку твердого біопалива в Україні / М. М. Климчук // Формування ринкових відно-

син в Україні : Збірник наукових праць. – Вип. 2 (129) / Наук. ред. І. Г. Манцуров. – К., 2012. – С. 143 – 147.

8. **Solinski B.** Ryzyko inwestycyjne w sektorze energetyki odnawialnej / B. Solinski // Stan i perspektywy rozwoju zrownowazonego. Dzial Wydawnictw i Poligrafii Politechniki Biakostockiej. – Bialystok, 2006. – S. 260 – 274.

9. Introduction to the Cambridge Economic Handbooks Series, in D. H. Robertson, 1922, Money, p. V.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» **Крейдич І. М.**

УДК 347.77:658.589.012.32 (477)

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

ПУХАЛЬСЬКА А. П.

УДК 347.77:658.589.012.32 (477)

Пухальська А. П. Механізм управління інтелектуальною власністю підприємств машинобудівної галузі

У статті запропоновано механізм управління інтелектуальною власністю підприємств машинобудівної галузі, що передбачає синтез системи поглядів на забезпечення управління наявними об'єктами інтелектуальної власності (ІВ) на підприємстві з метою залучення їх в господарський оборот та підвищення ефективності від їх використання. Застосування наведеного механізму управління ІВ забезпечить підприємству реалізацію монополічних прав на результати інтелектуальної діяльності та сприятиме збільшенню доходів від підвищення якості чи зниження собівартості продукції, розширення ринків збуту, підвищенню ефективності та результативності господарської діяльності в цілому. Упровадження запропонованого механізму вимагає створення на підприємстві відділу з питань патентування та ІВ. Спеціаліст вищезазначеного відділу повинен бути компетентним у питаннях оцінки, захисту, комерціалізації, оформлення прав на об'єкти ІВ та пошуку інформації.

Ключові слова: об'єкти інтелектуальної власності, ліцензування, патент, стратегія, механізм управління.

Рис.: 3. **Бібл.:** 14.

Пухальська Анастасія Павлівна – аспірантка, кафедра фінансів і кредиту, Запорізький національний університет (вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, 69600, Україна)

E-mail: nastyapuh20@mail.ru

УДК 347.77:658.589.012.32 (477)

Пухальская А. П. Механизм управления интеллектуальной собственностью предприятий машиностроительной отрасли

В статье предложен механизм управления интеллектуальной собственностью предприятий машиностроительной отрасли, который предусматривает синтез системы взглядов на обеспечение управления имеющимися объектами интеллектуальной собственности (ИС) на предприятии с целью привлечения их в хозяйственный оборот и повышение эффективности от их использования. Применение приведенного механизма управления ИС обеспечит предприятию реализацию монополных прав на результаты интеллектуальной деятельности и будет способствовать увеличению доходов от повышения качества или снижения себестоимости продукции, расширения рынков сбыта, повышению эффективности и результативности хозяйственной деятельности в целом. Внедрение предложенного механизма требует создания на предприятии отдела по вопросам патентирования ИС. Специалист вышеназванного отдела должен быть компетентным в вопросах оценки, защиты, коммерциализации, оформления прав на объекты ИС и поиске информации.

Ключевые слова: объекты интеллектуальной собственности, лицензирование, патент, стратегия, механизм управления.

Рис.: 3. **Библ.:** 14.

Пухальская Анастасия Павловна – аспирантка, кафедра финансов и кредита, Запорожский национальный университет (ул. Жуковського, 66, Запорожье, 69600, Украина)

E-mail: nastyapuh20@mail.ru

UDC 347.77:658.589.012.32 (477)

Pukhalskaya A. P. Mechanism of Intellectual Property Management in Engineering Companies

The article offers a mechanism of intellectual property management in engineering companies, which envisages synthesis of a system of opinions upon provision of management with existing objects of intellectual property (IP) in a company with the aim to attract them into economic turnover and increase efficiency of their use. Application of the described mechanism of IP management would provide a company with realisation of monopoly rights on results of intellectual activity and would facilitate growth of proceeds from quality increase or cost reduction, sales markets expansion, increase of efficiency and effectiveness of economic activity in general. Introduction of the proposed mechanism requires establishment of an IP patenting department in a company. The specialist of this department should be competent in matters of assessment, protection, commercialisation, registration of rights on IP objects and search of information.

Key words: objects of intellectual property, licensing, patent, strategy, mechanism of management.

Рис.: 3. **Библ.:** 14.

Pukhalskaya Anastasiya P. – Postgraduate Student, Department of Finance and Credit, Zaporizhzhya National University (vul. Zhukovskogo, 66, Zaporizhzhya, 69600, Ukraine)

E-mail: nastyapuh20@mail.ru

Продукція, яку випускають підприємства науко-місткої галузі, уособлює в собі не тільки результат інтелектуальної праці, а й використання прав на об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ), які стосуються дизайну, покращують технічні можливості та якості та можуть бути представлені патентами на винаходи та корисні моделі, промислові зразки, конфіденційною інформацією та торговими марками. Через це керівникам машинобудівним підприємствам потрібно виражено відноситись до процесів управління як власними ОІВ, так і ОІВ, що передані підприємствам на платній чи безоплатній основі в тимчасове користування.

Усвідомлення ОІВ як важливого бізнес-активу підприємства буде сприяти його розвитку в багатьох сферах: покращувати імідж серед конкурентів, завойовувати нових покупців, налагоджувати нові ділові зв'язки з партнерами та інвесторами, експортувати свої послуги та продукти, розширяти бізнес всередині країни та за кордоном за допомогою ліцензування або франшизи. Проте управління ОІВ як стратегічними активами не тільки приносить підприємству перелічені позитивні сторони, а й ставить перед керівниками нові завдання та проблеми.

Питанням управління об'єктами інтелектуальної власності (ОІВ) присвячені наукові праці відомих закордонних вчених: Олехнович Г. І. [1], Меггс П. Б. [2], Козирев О. М., Макаров В. А. [3], Ландес В., Поснер Р. [4], Десмонд Г. М., Келі Р. Є. [5]. Аспекти управління та використання ОІВ висвітлюються також у працях вітчизняних вчених: Вачевський М. В., Кремень В. Г., Мадзігон В. М., Скотний В. Г., Левченко Г. Є., Вачевський О. М. [6], Мамонтова Н. А. [7], Манцуров І. Г., Бараник З. П., Ващаєв С. С., Яценко А. В. [8], Ложкін Г. В., Комаровська В. А. [9].

Зазначимо, що навіть у тих секторах, де традиційна технологія виробництва залишається домінуючою, постійне новаторство і безперервний творчий процес стає ключовими для забезпечення високої конкурентоздатності підприємства на жорстких конкурентних ринках як всередині країни, так і на міжнародному рівні [10, с. 9]. Саме цей факт обумовлює необхідність дослідження, розробки, впровадження і постійного вдосконалення механізму управління інтелектуальною власністю промислових підприємств.

Метою даного дослідження є розробка механізму управління об'єктами інтелектуальною власності та надання рекомендацій вітчизняним підприємствам машинобудівної галузі щодо застосування його в господарській діяльності.

Новітні технології стають найважливішим чинником вертикальної інтеграції виробництв, їх обсягів, організаційно-технологічної структури, є свого роду інвестиціями у виробничі процеси [11].

Так, товарний знак з доброю репутацією забезпечує привабливість серед споживачів і ділових партнерів щодо гарантування відповідного рівня якості. Патентування важливих технологій впливає, у свою чергу, на отримання підприємством прибутків у майбутньому. Таким чином, формування ефективного портфелю ІВ є вигідним капіталовкладенням для підприємства.

Усе частіше інвестори, брокери на ринку акцій і фінансові консультанти усвідомлюють цю реальність і

дають вищу оцінку активам ІВ. Підприємства у всьому світі все частіше визнають цінність своїх активів ІВ й іноді включають їх у свою балансову відомість. Багато підприємств, включаючи малі суб'єкти господарювання, стали проводити періодичну інвентаризацію технологій та інтелектуальної власності. У ряді випадків підприємства розуміють, що фактично їх нематеріальні активи коштують більше, ніж їх матеріальні активи. Це часто відноситься до компаній, діючих в наукомістких та інноваційних секторах, або до компаній, що мають добре відому торгову марку [10, с. 10].

На сучасному етапі інтелектуальна власність повинна розглядатися в новій ролі як інструмент переходу до сталого розвитку підприємств, галузей та економіки держави та регіонів в цілому. Визнання інтелектуальної власності суб'єктом сталого розвитку означає, що головним змістом стратегії розвитку підприємства повинна стати організація безперервного відтворення інтелектуальних ресурсів і втілення їх у комерційно привабливі ОІВ.

Переосмислення ролі ІВ хоча б на рівні підприємств допомогла б кардинально змінити тенденції щодо динаміки матеріаломісткості, енергомісткості і загальної ефективності машинобудівного виробництва в Україні. Оскільки досліджувані підприємства машинобудівної галузі є важливими експортерами нашої країни, ця тенденція буде сприяти налагодженню інвестиційного клімату та інвестиційної активності через підвищення конкурентоздатності продукції, розширення ринків збуту, нарощування об'ємів експорту. При цьому варто зауважити, що головною метою впровадження механізму управління інтелектуальною власністю на підприємствах в Україні є сприяння розвитку інтелектуального потенціалу підприємства.

У цих умовах першочерговими завданнями впровадження механізму управління інтелектуальною власністю є [12, с. 63]:

- ✦ різке збільшення інвестицій на наукові дослідження, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) і на людський потенціал;
- ✦ розвиток і розповсюдження ключових технологій сучасного й новітнього технологічних укладів, що здатно забезпечити підприємствам конкурентні переваги;
- ✦ створення регіональної інфраструктури, що забезпечує комерціалізацію результатів НДДКР;
- ✦ збереження інформаційної інфраструктури науково-дослідних робіт, а також захист інтелектуальної власності і підтримання її прав;
- ✦ розробка та реалізація програм розвитку територій з високою концентрацією науково-технічного потенціалу;
- ✦ створення інститутів розвитку, що здатні забезпечити залучення інвестицій у розвиток виробничої сфери;
- ✦ формування механізмів реалізації пріоритетів структурної модернізації економіки на основі опереджуючого розвитку нового технологічного укладу, формування сучасних виробничо-

технологічних структур з потенціалом росту на сучасному ринку.

При цьому підтримуємо думку Арабаджієва С. І., що зміна господарських пріоритетів повинна була складатися в першу чергу в орієнтації на якісні, а не кількісні характеристики розвитку [12, с. 65]

Новий сучасний технологічний уклад наукоємних підприємств нашої держави зокрема та у світі загалом формується з урахуванням напрямів і тенденцій розвитку наукової думки. Здійснивши економічний аналіз сучасного стану використання нематеріальних активів провідними машинобудівними підприємствами України, встановлено [13], що досліджені показники зносу та структури ОІВ машинобудівних підприємств Запорізького регіону вказують на негативну тенденцію та необхідність активізації сил щодо оновлення нематеріальних активів. Зауважимо, що інструментом для підвищення конкурентоспроможності виробництва в сучасних умовах безумовно є сприяння створенню інтелектуальних результатів праці безпосередньо робітниками, підсилення мотиваційних факторів щодо зацікавлення винахідників і розробників доведенням інтелектуальних продуктів до стадії впровадження у виробництво. Тобто, створення дієвого механізму управління ІВ буде сприяти підвищенню якості продукції або послуг, ефективності використання наявних факторів виробництва.

Механізм управління інтелектуальною власністю підприємств машинобудівної галузі передбачає синтез системи поглядів на забезпечення управління наявними об'єктами інтелектуальної власності на підприємстві з метою залучення їх в господарський оборот та підвищення ефективності від їх використання.

Російський вчений Зінов В. Г. [14] надає таке визначення: «Управління інтелектуальною власністю організації – це спосіб вилучення з неї максимальних доходів, який включає виконання ряду спеціальних процедур і буде вельми ефективна, якщо витрати на оформлення та підтримання чинності прав на результати творчої діяльності перебиваються прямими або непрямыми доходами відповідно до програми розвитку бізнесу».

Тільки інтенсивна, зацікавлена інтелектуальна праця приводить до створення високоякісної продукції, ефективного використання всіх видів ресурсів [12, с. 65]

Ефективне використання ОІВ у власному бізнесі повинно розглядатися як пріоритетний напрямок політики підприємства, що буде прямим наслідком розвитку як економічного, так і соціального потенціалу підприємства. Впровадження запропонованого механізму управління ІВ повинно сприяти всеосяжному залученню в господарський оборот наявних на підприємстві ОІВ, збільшенню темпів оновлення структури ОІВ при забезпеченні захисту інтересів як творців ІВ, так і власників прав – самого підприємства та орієнтації на кінцеві комерційні результати.

Застосування наведеного механізму управління ІВ забезпечить підприємству реалізацію монопольних прав на результати інтелектуальної діяльності та сприятиме збільшенню доходів від підвищення якості чи зниження

собівартості продукції, розширення ринків збуту, підвищенню ефективності та результативності господарської діяльності в цілому. Складові реалізації механізму управління інтелектуальною власністю підприємств машинобудівної галузі представлено на *рис. 1*.

Реалізація запропонованого механізму управління інтелектуальною власністю підприємств машинобудівної галузі передбачає такий комплекс дій:

1. Перевірка стану, діагностика та забезпечення оптимальним складом суб'єкта господарювання кадровими, інформаційними, науковими, матеріальними ресурсами задля впровадження механізму управління ІВ на машинобудівному підприємстві.

2. Усвідомлення керівництвом та донесення до персоналу необхідності формування портфелю конкурентоздатних ОІВ.

3. Урахування основних важелів впливу механізму управління ОІВ у процесі визначення пріоритетів місії індивідуальної діяльності підприємства.

4. Створення дієвої системної мотивації, що забезпечить єдність цілей підприємства та колективу.

5. Визначення інструментів, урахування факторів та використання важелів впливу на власні фактори виробництва з метою адаптації до нових умов господарювання.

6. Вдосконалення наявних на підприємстві методичних підходів щодо оцінки ОІВ як важливих активів підприємства з метою об'єктивної оцінки, що здатні приносити комерційну вигоду суб'єкту господарювання

7. Організація систем інвентаризації та обліку наявних на підприємстві ОІВ, що створені за рахунок власних коштів, передані у безоплатне користування або використовуються на правах ліцензії. Створення бази даних ОІВ, що залучені в господарську діяльність.

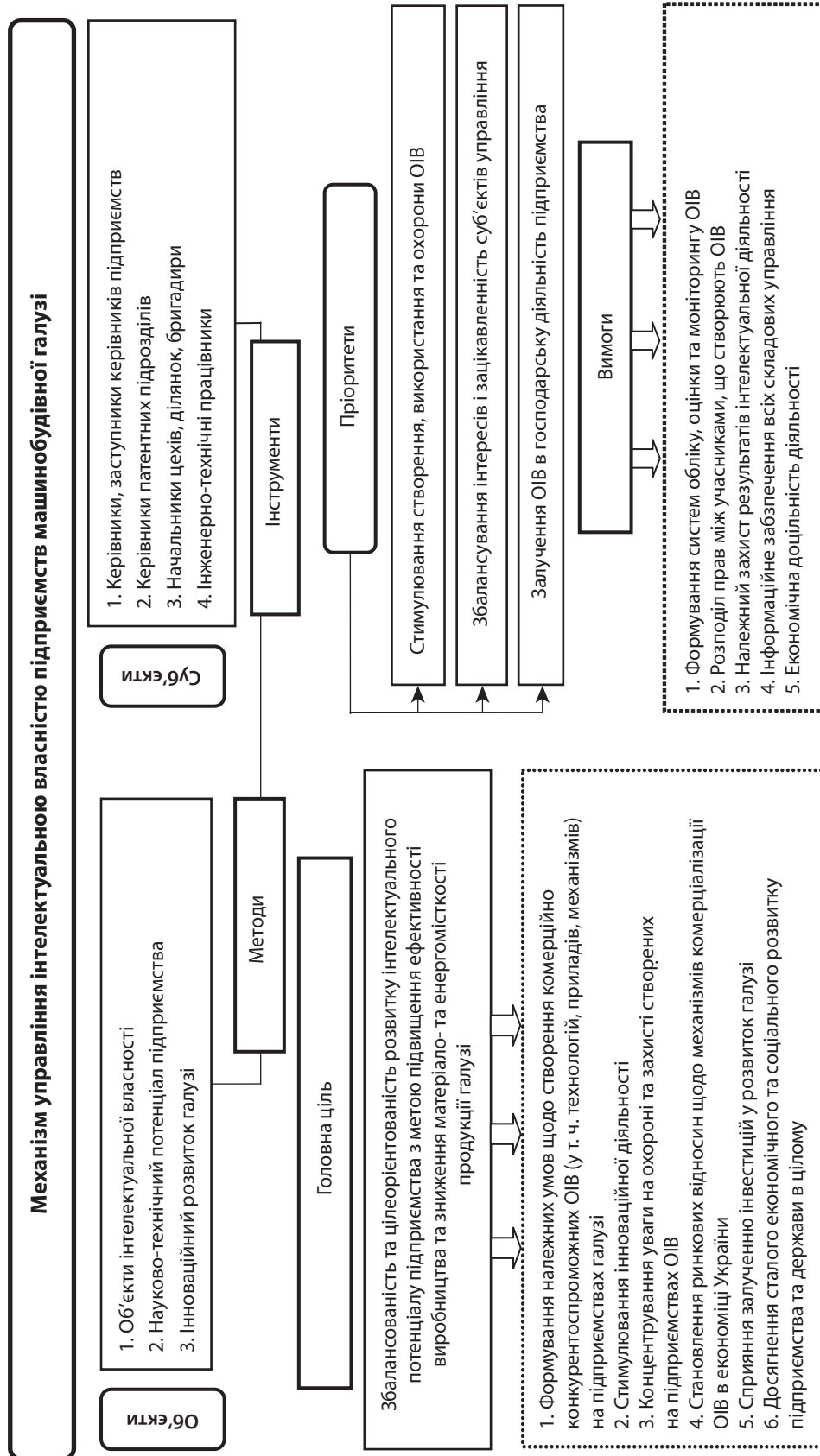
8. Чітка та налагоджена робота механізму саморегуляції безперервного генерування інтелектуальної власності як інструменту отримання прибутку.

9. Концентрація на отриманні запланованого результату та досягненні посадової мети; постійне удосконалення механізму у процесі роботи.

10. Пошук додаткових резервів щодо підвищення конкурентоздатності продукції, надання послуг за рахунок використання ІВ у процесі господарської діяльності.

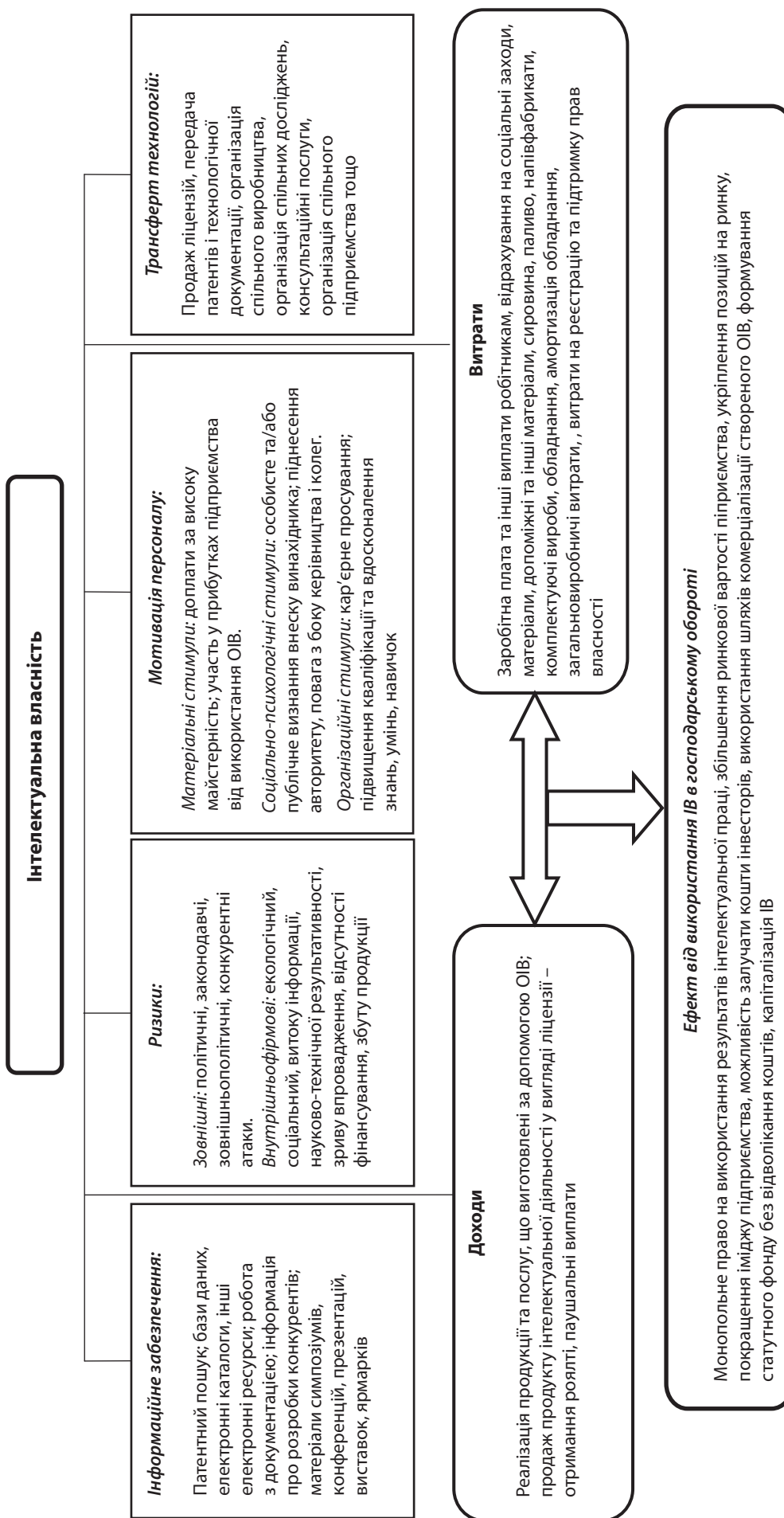
Оскільки використання механізму управління інтелектуальною власністю дозволить підприємствам отримувати ефект від використання інтелектуальної власності не тільки у вигляді збільшення грошових надходжень від реалізації товарів, продукції, робіт та послуг, доцільно представити схему формування ефекту від використання ІВ в господарському обороті суб'єкта господарювання (*рис. 2*). Ключовими важелями при цьому стають: інформаційне забезпечення процесу управління і прийняття рішень; врахування зовнішніх і внутрішньофірмових ризиків діяльності; використання матеріальних, соціально-психологічних та організаційних стимулів мотивації персоналу; більш широке застосування трансферту технологій.

Інтелектуальна власність відіграє провідну роль у формуванні прибутку суб'єктів господарювання (*рис. 3*).

Рис. 1. Складові реалізації механізму управління інтелектуальною власністю підприємств машинобудівної галузі

Рис. 2. Формування ефекту від використання ІВ в господарському обороті

Капіталовкладення в створення об'єктів інтелектуальної власності дозволяють підприємству використовувати їх як інструменти отримання доходів. Оскільки доходи від комерціалізації ОІВ набагато перевищують витрати на їх створення, отриманий прибуток відкриває для підприємства багато шляхів щодо розгортання діяльності, важливим серед яких є трансферт технологій, що передбачає передачу створених ОІВ у вигляді ліцензій, патентів, документації та надання можливості використовувати ОІВ. Прямим наслідком такої співпраці є посилення вимог до персоналу як основної рушійної сили інноваційного оновлення технології та техніки. Проведення роботи з персоналом в такому випадку передбачає не тільки постійне навчання персоналу, підвищення кваліфікації робітників і службовців та перепрофілювання кадрів з метою кращого розподілу кваліфікованої робочої сили на підприємстві, а й водночас створення мотиваційних механізмів-стимулів.

бути компетентним у питаннях захисту, комерціалізації, оформлення прав на ОІВ, пошуку інформації. Виконання службових завдань буде пов'язано, перш за все, з пошуком інформації по патентних базах даних України та інших країн світу з метою доказу унікальності та новизни розробки, технічного рішення. Пошук потенційних партнерів по ліцензійній угоді, співдіяльність з ліцензійними партнерами, юридичні питання щодо оформлення прав, представництво інтересів підприємства від імені суб'єкта господарювання також будуть входити в коло обов'язків спеціаліста. Оскільки спеціаліст патентного відділу матиме справу з технологічно складними за змістом розробками та прийматиме разом із керівниками підрозділів рішення щодо втілення їх в ОІВ, бажано мати вищу технічну освіту, юридичну. Використання зрозумілої та простої методики механізму оцінки дозволить застосовувати її людині без базової економічної освіти. Необхідно зауважити щодо доцільності форму-

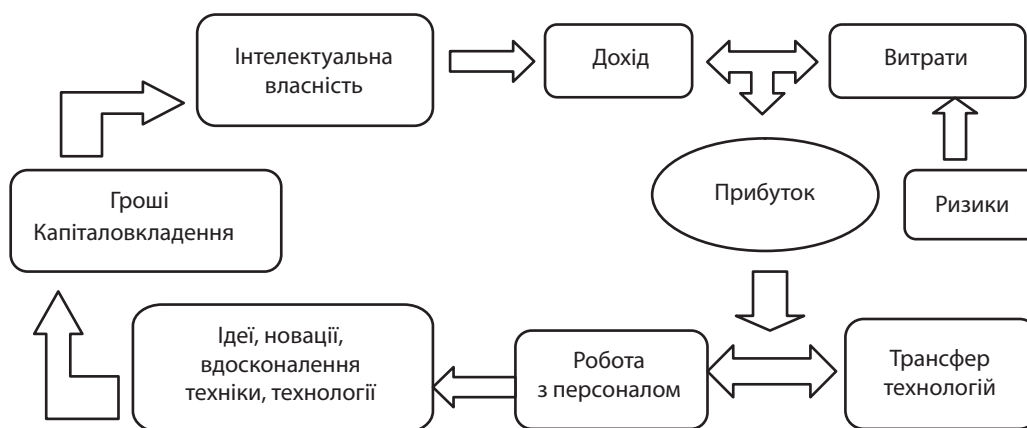

Рис. 3. Механізм саморегуляції безперервного генерування інтелектуальної власності як інструменту отримання прибутку

Висококваліфікований персонал, який усвідомлює свою ключову роль у створенні ОІВ, зацікавлений у вдосконаленні виробництва, підвищенні якості продукції, що виробляється. Насичення новими знаннями, дія матеріальних, соціально-психологічних та організаційних мотиваційних стимулів породжує у талановитих працівників генерування ідей, новацій, пропозицій щодо вдосконалення об'єктів техніки, технологічного процесу. Після відбору найбільш життєздатних та ефективних варіантів відбувається новий цикл створення ОІВ, що також потребує від підприємства нових обсягів грошових вкладень, знаходження нових партнерських зв'язків та продовження роботи з персоналом.

Формуючи культуру сертифікації та вдосконалення активів ІС і стратегічно їх використовуючи, підприємство може збільшити свої прибутки, отримати перевагу над своїми конкурентами і зайняти міцні позиції на ринку. Такі заходи стратегічного характеру можуть привести до підвищення ринкової вартості підприємства [10, с. 12].

Зауважимо, що впровадження запропонованого механізму вимагає створення на підприємстві відділу з питань патентування та ІВ. Спеціаліст вищезазваного відділу щодо роботи з базами даних патентів повинен

вдання відділу з питань патентування та ІВ на наукоємних підприємствах машинобудівної галузі.

Запропоновані заходи сприятимуть інтенсифікації виробництва, підвищенню ефективності діяльності та в решті решт – підвищенню конкурентних позицій суб'єкта господарювання на ринку.

ВИСНОВКИ

Таким чином, використання запропонованого механізму управління інтелектуальною власністю дозволить підприємствам отримувати ефект від використання ІВ в господарському обороті:

1. Зайняти міцне положення на ринку, оскільки унікальні властивості та висока якість продукції або послуг буде підтверджена та захищена правами інтелектуальної власності.

2. Отримувати високу віддачу від капіталовкладень (витрат, що понесені на розробку та впровадження інтелектуальної власності у виробництво товарів або надання послуг), у вигляді грошових надходжень за продані товари або надані послуги.

3. Відкриття можливостей для інших шляхів комерціалізації, окрім впровадження у власне виробництво, що дозволяє власнику прав у разі неспроможності

до експлуатації або вичерпання її можливостей продати ліцензію (виключну або невиключну) іншому зацікавленому суб'єкту господарювання.

4. Формування дієздатного, сильного портфелю ОІВ, належним чином оформленого в документації підприємства (первинних бухгалтерських документах, формах звітності, у бізнес-плані) надає підприємству значні переваги на переговорах щодо можливого інтересу з боку інвесторів.

Створення на великих машинобудівних підприємствах відділу з питань патентування та ІВ дозволить впровадити запропонований механізм в роботу повною мірою. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Олехнович Г. И.** Интеллектуальная собственность и проблемы ее коммерциализации / Г. И. Олехнович – 2-е изд., перераб. – Мн. : Амалфея, 2005 – 128 с.

2. **Мэггс П. Б.** Интеллектуальная собственность / П. Б. Мэггс, А. П. Сергеев – М. : Юристъ, 2000. – 400 с.

3. **Козырев А. Н.** Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности / А. Н. Козырев, В. Л. Макаров – М. : Интерреклама, 2003. – 352 с.

4. **Landes W. M.** The economic structure of intellectual property law / William M. Landes, Richard A. Posner. – The Belknap Press of Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts and London, England, 2003 – 449 p.

5. **Десмонд Г. М.** Руководство по оценке бизнеса / Г. М. Десмонд, Р. Э. Кели [пер. англ. ред. И. Л. Артеменков, А. В. Воронкин]. – М. : Энциклопедия оценки, 1988. – 272 с.

6. **Вачевський М. В.** Інтелектуальна власність: теорія і практика інноваційної діяльності : Підручник / М. В. Вачевський, В. Г. Кремень, В. М. Мадзігон, В. Г. Скотний, Г. Є. Левченко, О. М. Вачевський / За ред. проф. М. В. Вачевського. – К. : ВД «Професіонал», 2005. – 448 с.

7. **Мамонтова Н. А.** Управління вартістю інтелектуального капіталу / Н. А. Мамонтова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 12 (102). – С. 13 – 18.

8. Збалансованість попиту та пропозиції на ринку кваліфікованої праці як фактор інноваційного розвитку економіки України: [монографія] / І. Г. Манцуров, З. П. Бараник, С. С. Ващаєв, А. В. Яценко [за наук. ред. д. е. н, проф. І. Г. Манцурова]. – К. : КНЕУ, 2008. – 381 с.

9. **Ложкін Г. В.** Ставлення людей до власності. Психологія інтелектуальної власності / Г. В. Ложкін, В. Л. Комаровська // Практична психологія та соціальна робота: Науково-практичний та освітньо-методичний журнал. – 2009. – № 8. – С. 6 – 15.

10. Интеллектуальная собственность для бизнеса [Электронный ресурс] / Всемирная организация интеллектуальной собственности (ВОИС). Отдел малых и средних предприятий (МСП). – 91 с. – Режим доступа : www.wipo.int/export/sites/www/sme/ru/documents/docs/ip_business.doc

11. **Маслюков Ю. Д.** Промышленность России на рубеже веков [Электронный ресурс] / Ю. Д. Маслюков – Режим доступа : www.mediatext.ru/docs/1769

12. **Арабаджиев С. И.** Высокотехнологичное производство – основной вектор структурной модернизации экономики Сибири / С. И. Арабаджиев // Вестник ОГУ. – 2008. – № 80 (январь) – С. 60 – 67.

13. **Пухальська А. П.** Аналіз забезпеченості та ефективності використання нематеріальних активів машинобудівними підприємствами Запорізького регіону / А. П. Пухальська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Випуск 2 (20). – Житомир: ЖДТУ. – 2011. – С. 468 – 477.

14. **Зинов В. Г.** Управление интеллектуальной собственностью при коммерциализации разработок / В. Г. Зинов. – М. : Монолит, 2002. – 552 с.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор, декан економічного факультету Запорізького національного університету, завідувач кафедри фінансів і кредиту **Череп А. В.**